

(ISSN: 2602-4047)

Yetişensoy, O. & Okcu, A. (2025). PISA sorularının 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan beceriler kapsamında incelenmesi. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 10(30), 269-288.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoecc.2872>

Article Type (Makale Türü): Araştırma makalesi

PISA SORULARININ 2018 VE 2024 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA YER ALAN BECERİLER KAPSAMINDA İNCELENMESİ¹

Okan YETİŞENSOY

Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, Bayburt, Türkiye, okan.yetisensoy@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6517-4840

Abdulkadir OKCU

Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, abdulkadirokcu@gazi.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2923-7741

Gönderim tarihi: 09.05.2025

Kabul tarihi: 19.08.2025

Yayın tarihi: 15.09.2025

Öz

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı ya da mevcut literatürde sıklıkla kullanılan ismiyle PISA, Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı tarafından her üç senede bir gerçekleştirilen önemli bir izleme araştırması olarak öne çıkmaktadır. 15 yaş grubundaki öğrencilerin okuma becerileri, matematik ve fen okuryazarlıkları gibi alanlardaki yeterliliklerini değerlendirmeyi amaçlayan bu sınav, uluslararası ölçekte önemli bir rekabet alanı doğurmuş, sağladığı veriler ile ülkelerin eğitim politikalarının başarısını yansıtan bir gösterge haline gelmiştir. Günümüzde matematik, fen bilimleri ve dil eğitimi PISA ile yakından ilişkilendirilmekte, bu sınav başarısının yükseltilmesinde belirleyici alanlar olarak görülmektedir. Buna karşın sosyal bilgiler dersleri ile PISA arasındaki ilişkiye odaklanan, sosyal bilgilerin geliştirmeyi amaçladığı beceriler yönüyle ilgili sınav başarısının sağlanmasındaki potansiyeline işaret eden herhangi bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. Doküman analizi yöntemi ile yürütülen bu çalışmanın amacı ise son üç PISA döngüsünde yer alan soruların 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan temel beceriler kapsamında incelenmesidir. Gerçekleştirilen incelemeler sonucunda PISA sınav sorularının önemli kısmının sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan becerilerle ilintili olduğu belirlenmiştir. Örneğin “Xandar” ünitesi sorularının iş birliği ve iletişim, “Robot hikayesi” ve “Uzay çizgi romanı” üniteleri sorularının yenilikçi düşünme/fikir üretme, “İllüstrasyon başlıkları” ünitesi sorularının ise görsel okuryazarlıkla ilgili olduğu görülmüştür. Dahası “Çevrimiçi satış” ve “Yeni bisiklet” üniteleri sorularının finansal okuryazarlık, “Tek hikâye” ünitesi sorularının kalıp yargı ve önyargıyı fark etme/sosyal farkındalık, “Ormanlık alan” ve “DVD satışları” ünitesi sorularının tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama ile ilintili olduğu gözlenmiştir. İlgili bulgular güncel alanyazın ışığında tartışılmış ve sosyal bilgilerin PISA başarısına hizmet etme potansiyelinin artırılmasına yönelik önerilere yer verilmiştir. Sosyal bilgilerin öğrencileri PISA’nın yenilikçi alan uygulamaları kapsamındaki teknoloji-ilintili temalara hazırlamada kullanılması bu önerilerden birisidir.

Anahtar kelimeler: Beceri eğitimi, öğretim programı, PISA, sosyal bilgiler.

¹Bu çalışmanın bir bölümü UKEBK 2025’te özet bildiri olarak sunulmuştur.

Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Okan YETİŞENSOY, Bayburt Üniversitesi, okan.yetisensoy@gmail.com

Etik Kurul Onayı: İlgili çalışma doküman analizi ile yürütüldüğünden etik kurul izni gerekmemektedir.

İntihal/Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

THE INVESTIGATION OF PISA QUESTIONS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE SKILLS DEFINED IN THE 2018 AND 2024 SOCIAL STUDIES CURRICULUM

ABSTRACT

The Programme for International Student Assessment, or PISA as it's often called in current literature, stands out as a significant monitoring study conducted every three years by the Organisation for Economic Co-operation and Development. This exam, which aims to assess the proficiency of 15-year-old students in areas such as reading skills, mathematics, and science literacy, has created a significant international competitive landscape and, with the data it provides, has become an indicator of the success of countries' education policies. Today, subjects such as mathematics, science, and language education are closely associated with PISA and are seen as decisive areas for improving exam success. However, no studies have focused on the relationship between social studies and PISA, nor have they addressed the potential of social studies to foster PISA success in terms of the skills it aims to develop. This study, conducted using document analysis, aimed to examine questions from the last three PISA within the context of the skills included in the 2018 and 2024 social studies curricula. The analysis revealed that a significant portion of the PISA questions relate to skills included in the social studies curricula. For example, it was observed that the questions in the *"Xandar"* unit are related to collaboration and communication skills, the questions in the *"Robot story"* and *"Space comic"* units are associated with innovative thinking/idea generation, and the questions in the *"Illustration titles"* unit are linked to visual literacy. Similarly, the questions in the *"Selling online"* and *"New bike"* units are connected to financial literacy, while the questions in the *"Single Story"* unit are tied to recognizing stereotypes and prejudice/social awareness. In addition, the questions in the *"Forested Area"* and *"DVD Sales"* units are related to drawing and interpreting tables, graphs, and diagrams. These findings were discussed in light of the current literature, and suggestions were provided to enhance the potential of social studies in contributing to PISA achievement. One such suggestion is to use social studies to prepare students for technology-related themes within PISA's innovative domain applications.

Keywords: Skills training, curriculum, PISA, social studies.

GİRİŞ

Ülkelerin uyguladığı eğitim politikalarının insan sermayesi ekseninde yeniden yapılandırılması fikri 1990'ların sonlarına doğru önem kazanmıştır. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkesi ulusal eğitim sistemlerinin performansını karşılaştırmalı bakışla ölçen bir sınava ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır. Dahası böylesine bir sınavın ülkelerin gelecek ekonomik rekabet gücünün göstergesi olacağı da sıklıkla ifade edilmiştir (Baroutsis & Lingard, 2017). Tüm bu teşviklerin neticesinde OECD çatısı altında Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) geliştirilmiş ve ilk kez 2000 yılında uygulanan bu sınav kısa sürede küresel eğitim politikalarına yön veren etkili girişimlerden birisi haline gelmiştir (Zhao, 2020). PISA günümüzde her üç yılda bir kez gerçekleştirilmektedir. İlgili sınav ile 15 yaş grubundaki öğrencilerin okullarında öğrendikleri bilgi ve becerileri gerçek yaşam durum ve sorunlarına ne derece aktarabildikleri ölçülmektedir (Van Grieken vd., 2024). Okuma becerileri ile fen ve matematik okuryazarlığı ilgili sınavın merkezi bileşenleridir. Bu sınav ile öğrencilerden okuma becerilerini günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri yazılı metinleri yorumlamada kullanmaları beklenmektedir. Ayrıca öğrencilerden matematik ve fen bilgi ve becerilerinden hareketle karmaşık problemleri anlamlandırmaları ve çözmeleri istenmektedir (Turner & Adams, 2007).

OECD'e göre PISA'yı eşsiz kılan çeşitli durumlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki ilgili sınavın ortaya koyduğu anlamlı veriler ile etkili politikaları teşvik etmesidir. Ayrıca bu sınav öğrencilerin yeterliliklerini geleneksel bir yaklaşımdan ziyade daha karmaşık düşünme becerilerinin işe koşulduğu yenilikçi bir yaklaşımla incelemektedir. Bunun yanında, PISA ve hayat boyu öğrenme arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Dahası PISA global ölçekte düzenli bir şekilde uygulanmaktadır ve bu durum ülkelerin hedeflerine ulaşma konusundaki başarılarını sürekli bir şekilde değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Son olarak PISA kapsayıcılığı yüksek bir sınavdır ve pek çok OECD ülkesi, ortak ülke ve ekonomiden öğrenciler bu sınava katılım göstermektedir (OECD, 2019). Örneğin PISA 2022'ye 37 OECD ülkesi ve 44 ortak ülke ve ekonomiden toplamda 690.000 öğrenci katılmıştır (OECD, 2023). Diğer yandan, Schleicher'e (2023) göre PISA'yı emsallerinden ayıran başka farklılıklar da bulunmaktadır. Buna göre, PISA öğrencilerden yalnızca öğrendikleri bilgileri hatırlamalarını istememektedir. PISA, bunun yanı sıra öğrencilerin sahip oldukları bilgileri yeni durumlara yaratıcı bir şekilde uygulama kapasitelerini ölçmekte, ayrıca öğrencilerin disiplinler arası eleştirel düşünme becerilerini ve etkili öğrenme stratejileri geliştirme yeteneklerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. PISA'nın, söz konusu yeterliklere yaptığı vurgu ise öğrencileri sürekli değişen bir dünyada başarılı olma konusunda bir adım öne geçirmektedir (Schleicher, 2023).

Türkiye ise PISA'ya 2003 yılından itibaren katılmaktadır (Eraslan, 2009). Bununla birlikte her PISA sonrası Türkiye ulusal PISA raporları yayınlanmakta, bu raporlar Türkiye'nin PISA başarısına yönelik anlamlı veriler sağlamaktadır. Örneğin 2022 PISA'sına ait ulusal raporda bu sınava 1. düzeyde bulunan 12 bölgeyi temsil eden 196 okul ve 7250 öğrenci ile katılım sağlandığı belirtilmektedir. Ayrıca ilgili raporda genel bir değerlendirmede bulunulmuş ve Türkiye'nin PISA'da son 20 yılda matematik ve fen alanlarında istikrarlı şekilde ilerleme sağlayan dört ülkeden biri olduğu ancak bu süreçte okuma becerileri alanında anlamlı bir değişime görülmediği belirtilmiştir (MEB, 2023a).

Bununla birlikte PISA'dan elde edilen sonuçlar da Türkiye'nin eğitim politikalarıyla ilişkilendirilerek çeşitli çalışmalarda tartışılmıştır. Örneğin, Yonca (2018) Finlandiya'nın PISA başarısını artıran faktörlerden hareketle Türkiye ile karşılaştırmalarda bulunmuş ve politika yapıcılara Finlandiya örneğinden hareketle önerilerde bulunmuştur. Baran Yılmaz ve diğerleri ise (2019) PISA'da başarı gösteren ülkelerin öğretmen yetiştirme sistemleri ile Türkiye'nin karşılaştırmalı bir analizini yapmıştır. Yavuz ve Çakır (2022) ise bu durumu okul yöneticileri açısından ele almış ve PISA'da başarı sağlayan ülkelerdeki okul yöneticilerinin yetiştirilme ve seçilme süreçlerini Türkiye ile kıyaslayarak bu anlamda var olan yetersizlikleri ortaya koymuştur.

Bununla birlikte, PISA öğrencilerin okulda öğrendikleri bilgi ve becerileri günlük yaşamda ne derece kullanabildiklerini ölçen bir sınav olarak öne çıkmaktadır (MEB, 2023). “Bilgi” ve “beceri” kavramları PISA'nın merkezi bileşenlerindendir (OECD, 2001). Diğer yandan sosyal bilgiler, erken dönemlerden itibaren sağladığı bilgi ve beceriler ile genç bireyleri içinde yaşadıkları toplumun entelektüel bireyleri haline getirmeyi amaçlamaktadır (Seefeldt, 1997). Genç bireylerin problem çözme ve karar verme becerilerinin geliştirilmesi sosyal bilgiler programlarının en kritik vurgularından birisidir (Sunal & Haas, 1993). Örneğin Woolever ve Scott (1987) sosyal bilgiler eğitiminin temel amacının bilgi aktarımın yanında öğrencileri yansıtıcı düşünme becerilerini geliştirme ve kullanma yönünde eğitmek olduğunu ifade etmiş ve eleştirel düşünme, problem çözme, bilimsel sorgulama, keşif, tümevarımsal düşünme, hukuki, etik veya yargısal akıl yürütme, değer sorgulama ve rasyonel karar verme gibi becerilerin sosyal bilgiler dersleri yoluyla geliştirilmek istendiğine işaret etmiştir. Banks ve Clegg de (1985) beceri gelişiminin sosyal bilgiler açısından oldukça önemli olduğunu ifade etmiş ve sosyal bilgiler yoluyla kazandırılması amaçlanan becerileri düşünme becerileri, sosyal bilimsel sorgulama becerileri, akademik ya da ders çalışma becerileri ve grup becerileri olarak 4 temel başlık altında sınıflandırmıştır.

Diğer yandan, alanyazın incelendiğinde matematik, fen bilimleri ve dil eğitimi gibi alanların PISA ile yakından ilişkilendirildiği, bu sınav başarısının yükseltilmesinde başat alanlar olarak görüldüğü gözlenmektedir (Calp & Kalkan, 2022; Çetinkaya & Selçuk, 2025; Sarıkaya & Yenilmez, 2023). Buna karşın ilkökul ve ortaokul düzeylerinde okutulan sosyal bilgiler dersleri ile PISA arasındaki ilişkiye odaklanan herhangi bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu noktada, PISA ve sosyal bilgiler eğitimi arasındaki ilişkiye işaret eden bir çalışmanın sosyal bilgiler eğitimi üzerine var olan alanyazına yeni perspektifler sağlayacağı, bu konuda sosyal bilgiler özelinde gerçekleştirilecek yeni çalışmaları teşvik edeceği düşünülebilir. Bütün bunların yanında, çalışmanın alanyazında da işaret edildiği üzere PISA öğrencilerin farklı tipteki becerilerini ölçmeyi amaçlayan bir sınav olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de uygulanan sosyal bilgiler öğretim programları incelendiğinde de ilgili programların çok sayıda beceri içerdiği görülmektedir. Örneğin 2018 sosyal bilgiler öğretim programında 27 temel beceri yer alırken (MEB, 2018), 2024 sosyal bilgiler öğretim programında ilgili becerilerin sayısı artırılmıştır. Dahası, bu beceriler sosyal duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri, alan becerileri ve kavramsal beceriler altında kategorize edilerek çeşitlendirilmiştir (MEB, 2024). Bu noktada, PISA sınavlarında yer alan soruların Türkiye’deki sosyal bilgiler öğretim programlarındaki becerilerle ilişkilendirilmesi önemli bir husus olarak görülebilir. Böylesine bir çalışma sosyal bilgilerin geliştirmeyi amaçladığı beceriler yönüyle PISA başarısına hizmet eden bir ders olduğuna yönelik farkındalığı geliştirebilir. Bu farkındalık ise sosyal bilgiler eğitimi alanında benzer nitelikli çalışmaları teşvik edebilir

ve politika yapıcılara sosyal bilgileri PISA başarısını yükseltme noktasında işe koşmaları yönünde fikir sağlayabilir. Bu noktada, ilgili çalışmanın amacı son üç PISA döngüsünde yer alan soruların 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan temel beceriler kapsamında incelenmesidir. Bu noktada, yanıt aranan temel araştırma sorusu şöyledir:

1. Son üç PISA döngüsünde yer alan sorular ile 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan beceriler arasında nasıl bir bağlantı bulunmaktadır?

YÖNTEM

Bu araştırma nitel yaklaşımına uygun olarak yürütülmüştür. Nitel yaklaşım ihtiyaç duyulan verilerin, görüşmeler, gözlemler ya da doküman incelemeleri ile elde edilmesine olanak tanıyan bir paradigma olarak öne çıkmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Diğer yandan, bu araştırmanın yöntemini doküman analizi oluşturmuştur. Sak ve diğerleri (2021) doküman analizinin bir araştırma yöntemi olduğunu ancak bir veri toplama tekniği olarak da işe koşulabileceğini ifade etmiştir. Bu yöntem ile araştırmacı kendi seçtiği ortam ve zaman dilimi içerisinde çalışabilmekte, diğer yöntemlere nazaran daha az bir zaman dilimi içerisinde, daha düşük bir finansal maliyet ile araştırmasını gerçekleştirebilmektedir. Dahası tepkiselliğin olmayışı, araştırmacıya gerek örneklem gerekse kapsamı belirleme konusunda tanınan esneklik, dijitalleşmeyle beraber dokümanlara erişilebilirliğin artması gibi durumlar da bu yöntem kapsamındaki avantajlardan bazılarıdır (Kıral, 2020). Bu araştırmanın amacı incelendiğinde, ilgili araştırma ile son üç PISA döngüsü sorularının 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan beceriler kapsamında incelenmesinin hedeflendiği görülmektedir. Bu noktada, araştırmanın temel amacına uygunluğundan hareketle bu çalışmanın da doküman analizine göre yürütülmesi kararlaştırılmıştır.

Araştırmanın Veri Kaynakları ve Veri Analizi

Bu araştırmanın temel veri kaynaklarını son üç dönemde gerçekleştirilen PISA uygulamalarındaki sorular oluşturmaktadır. Bu noktada 2015, 2018, 2022 yılları için hazırlanan sınav sorularına ulaşılmaya çalışılmış, bu amaçla ilk olarak <https://pisa.meb.gov.tr/> adresi üzerinden Türkçeye çevrilmiş soru örnekleri incelenmiştir. Ancak ilgili adreste yalnızca belirli soru örneklerinin yer alması sebebiyle Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın resmî sitesine yönelinmiş ve ilgili web sitesi üzerinde son üç yılda yer alan soru örnekleri detaylı şekilde incelenmiştir. Araştırmacılar ilgili soruları çalışmanın gerçekleştirildiği 2024-2025 eğitim-öğretim döneminde 4 sınıf düzeyinin üçünde (4., 6., 7. sınıflar) uygulanmakta olan 2018 sosyal bilgiler öğretim programında (MEB, 2018) yer alan 27 beceri ile ilişkilendirmiştir. Ayrıca ilgili sorular 2024-2025 eğitim-öğretim döneminde 5. sınıf düzeyinde okutulan 2024 sosyal bilgiler öğretim programında (MEB, 2024) yer alan sosyal duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri, alan becerileri ve kavramsal becerilerle de ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu ilişkilendirmelerin bireysel bir yorumlamanın ötesine geçmesi açısından ikinci etapta, söz konusu ilişkilendirmelerin geçerliliğin sağlanmasının gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu noktada araştırmacıların belirlediği sorular tek bir formda bir araya getirilerek 2 eğitim fakültesinin sosyal bilgiler eğitimi ana bilim

dallarında görev yapan 5 öğretim üyesine gönderilmiştir. Öğretim üyelerinden ilgili soruları programlarda yer alan becerilerle ilişkilendirmeleri istenmiştir. Alınan dönütler sonrası öğretim üyelerinin ilişkilendirmeleri araştırmacıların yaptığı ilişkilendirmelerle karşılaştırılmıştır. Bu noktada araştırmacı ve öğretim üyeleri arasında tam görüş birliği aranmıştır. Araştırmacılar ve uzmanların görüş birliği ile belirlenen sorular ise tematik analiz ile söz konusu beceriler altında özetlenmiştir.

BULGULAR

Yenilikçi Düşünme/Fikir Üretme

Son 3 yılda gerçekleştirilen PISA döngüleri incelendiğinde, doğrudan yenilikçi düşünme (MEB, 2018) ile fikir üretme becerileri (MEB, 2024) ekseninde kurgulanan çeşitli soruların varlığı göze çarpmaktadır. Bu noktada, PISA 2022 kapsamında hazırlanan “Uzay çizgi romanı” (PISA, 2022a) ile “Robot hikayesi” (PISA, 2022b) ünitelerinden alınan iki örnek soru aşağıda sunulmuştur.

Görsel 1. Uzay Çizgi Romanı ile Robot Hikayesi Üniteleri Kapsamındaki Örnek Sorular

Görsel 1 incelendiğinde, uzay çizgi romanı ünitesi kapsamında öğrencilerden Güneş ve Dünya karakterleri arasında bir diyalog oluşturmalarının beklendiği görülmektedir. Dahası bu diyalogların pek çok kişinin aklına gelmeyecek şekilde orijinal olması gerektiği de not olarak düşülmüştür. Benzer şekilde, robot hikayesi ünitesi de yenilikçi düşünme ve fikir üretme becerileriyle doğrudan bağlantılı sorular barındırmaktadır. Örneğin ünitenin 1. sorusunda Leo adında bir insanın Rob adında zeki bir robotla etkileşime girdiği bir film için birbirinden olabildiğince farklı iki hikâyenin yazılması istenmektedir. Benzer bir süreç barındıran ve görselde de yer verilen 3. soru incelendiğinde öğrencilere hikâye ile ilgili alternatif bir son yazılması görevi verildiği görülmektedir. Bununla birlikte ilgili alternatif sonun kolaylıkla akla gelmeyecek orijinal bir içerik barındırması da hatırlatılarak yenilikçi düşünme sürecine vurgu yapılmaktadır. Bütün bunların yanında iki illüstrasyona orijinal başlıklar yazma görevlerini içeren “İllüstrasyon başlıkları” (PISA, 2022c) ile bir kütüphaneyi tekerlekli sandalye kullanan bireyler açısından daha erişilebilir kılmaya yönelik yenilikçi fikirler sunulmasını içeren “Kütüphane erişilebilirliği” (PISA, 2022d) ünitelerinin de ilgili becerilerle doğrudan ilişkili olduğu belirlenmiştir.

İş Birliği/İletişim

İncelemeler süresince PISA 2015 kapsamındaki “Xandar” ünitesi sorularının (PISA, 2015a) 2018 sosyal bilgiler öğretim programında (MEB, 2018) temel beceri, 2024 programında (MEB, 2024) ise sosyal-duygusal öğrenme becerisi olarak yer alan “iş birliği” ve “iletişim” becerileriyle doğrudan ilintili olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin Alice ve Zach isimli iki botla butonlar yoluyla iletişim kurarak iş dağılımı yaptığı, sonrasında ise iş birliği ile soruları yanıtladığı üniteye dair örnek soru çalışmanın devamında sunulmuştur.

Görsel 2. Xandar Ünitesi Kapsamındaki Örnek Soru

Görsel 2 incelendiğinde öğrencilerin ekranın solunda yer alan bir sohbet penceresi içerisinde Alice ve Zach isimli iki botla iletişim kurduğu görülmektedir. Diğer yandan, ekranın sağ tarafında ise Xandar ülkesinin coğrafyası, insanları ve ekonomisi kapsamında 12 soruya yer verildiği gözlenmektedir. İncelemeler sürecinde sohbet penceresi içerisinde Alice ve Zach arasında görev dağılımı konusunda yer yer anlaşmazlıkların yaşandığı ve öğrenciden en yapıcı ve yol gösterici mesajı seçmesinin ve sürece liderlik etmesinin beklendiği görülmüştür. Bu noktada doğru bir yönlendirme ile görev dağılımları yapılmakta ve sorular iş birliği içerisinde yanıtlanmaktadır.

Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama/ Tablo, Grafik, Şekil ve Diyagram Okuma ve Yorumlama

Son üç yılda gerçekleştirilen PISA soruları incelendiğinde, 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programları altında yer alan “Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama” (MEB, 2018) ve “Tablo, Grafik, Şekil ve Diyagram Okuma ve Yorumlama” (MEB, 2024) becerileriyle ilişkili çeşitli sorulara rastlanılmaktadır. PISA 2022 kapsamındaki “Ormanlık alan” (PISA, 2022e) ünitesi ile “DVD satışları” ünitesi (PISA, 2022f) bu kapsamda ilgili becerilerle ilişkili sorulardan oluşmaktadır. İlgili ünitelerden alınan örnek sorular çalışmanın devamında sunulmuştur.

Görsel 3. Ormanlık Alan ile DVD Satışları Üniteleri Kapsamındaki Örnek Sorular

Görsel 3'te yer verilen "Ormanlık alan" ünitesi sorusu incelendiğinde çeşitli ülkelerin orman varlığını çeşitli yıllar süresince yansıtan bir tabloya yer verildiği gözlenmektedir. Öğrencilerden beklenen ise ilgili tablodaki verileri yorumlamak ve bu doğrultuda ilgili soruya yanıt vermektir. Benzer şekilde "DVD satışları" ünitesi kapsamındaki üç soru altında da farklı grafiklere yer verildiği görülmüştür. Öğrencilerden istenen ise ilgili grafikleri yorumlayarak söz konusu sorulara yanıt vermektir.

Harita Okuryazarlığı/ Harita Okuma

İncelemeler sürecinde PISA 2015 kapsamındaki “Kuş göçü” ünitesi içerisinde harita okuryazarlığı/harita okuma (MEB, 2018; 2024) becerileriyle ilgili bir soruya rastlanmıştır (PISA, 2015b). İlgili soru çalışmanın devamında sunulmuştur.

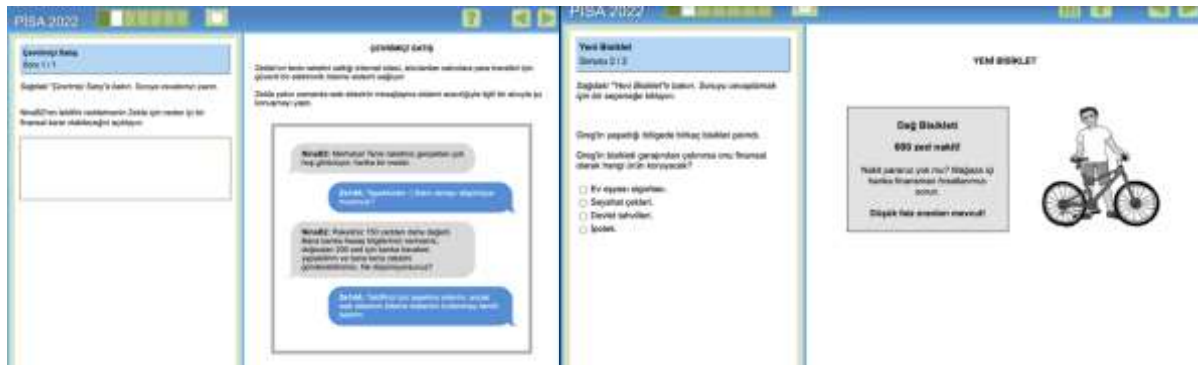
Görsel 4. Kuş Göçü Ünitesi Kapsamındaki Örnek Soru

Görsel 4 incelendiğinde PISA 2015 kapsamındaki kuş göçü ünitesinin 3. sorusunda kuzey, güney, doğu ve batıyı gösteren bir pusulanın da yer aldığı 2 farklı haritaya yer verildiği görülmektedir. Öğrenciden beklenen ise haritaları

incelemeleri ve ilgili haritalardan hareketle altın yağmuncun cinsi kuşların göçleri ile ilgili soruya yanıt vermeleridir.

Finansal Okuryazarlık

2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarında (MEB, 2018; 2024) yer alan finansal okuryazarlık da çeşitli PISA sorularıyla ilintili bir beceri olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada PISA 2022 sınavında yer alan “Çevrimiçi satış” (PISA, 2022g) ve “Yeni bisiklet” (PISA, 2022h) ünitelerinden seçilen örnek sorular çalışmanın devamında sunulmuştur.

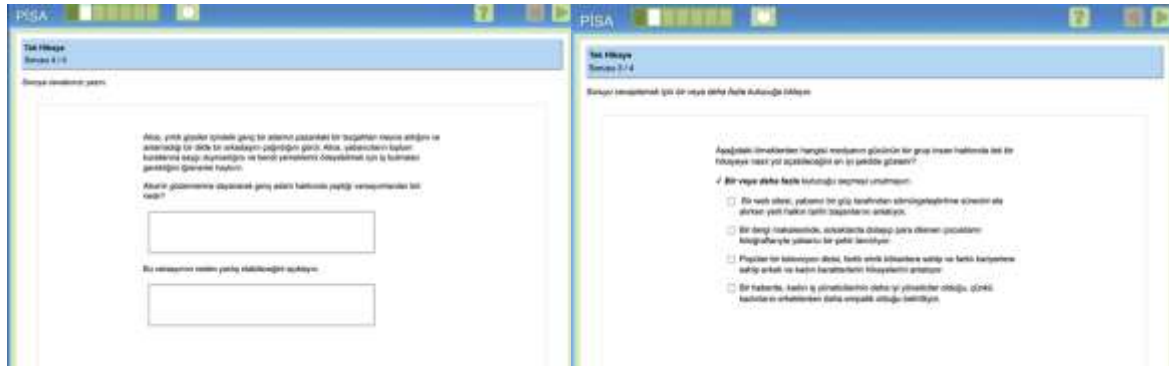

Görsel 5. Çevrimiçi Satış ile Yeni Bisiklet Ünitelerinden Seçilen Örnek Sorular

Görsel 5 incelendiğinde “Çevrimiçi satış” ünitesinde tek bir soruya yer verildiği bu kapsamda kurgusal bir senaryonun kullanıldığı görülmektedir. Buna göre Zelda tenis raketini güvenli elektronik ödeme sistemi sunan bir internet sitesi üzerinden satmak istemektedir. Ancak bir kullanıcı kendisine havale yoluyla istenen fiyattan daha fazlasını göndermeyi teklif etmiş, ilgili teklif Zelda tarafından reddedilmiştir. İlgili soru kapsamında öğrencilerden Zelda’nın verdiği finansal kararın neden iyi bir karar olduğunu açıklamaları istenmiştir. Ayrıca Görsel 5’te yer verilen “Yeni bisiklet” ünitesinde Greg’in yaşadığı bölgede bisiklet çalma olaylarının görüldüğü ifade edilmiş ve Greg’in bisikletinin çalınması durumunda hangi seçeneğin onu finansal olarak koruyacağı sorulmuştur.

Kalıp Yargı ve Önyargıyı Fark Etme/Sosyal Farkındalık

PISA 2018 kapsamındaki “Tek hikâye” ünitesi (PISA, 2018a) soruları incelendiğinde, ilgili soruların kalıp yargı ve önyargıyı fark etme (MEB, 2018) ile sosyal farkındalık becerisiyle (MEB, 2024) ilintili olduğu görülmektedir. İlgili ünite kapsamındaki örnek iki soru aşağıda sunulmuştur.

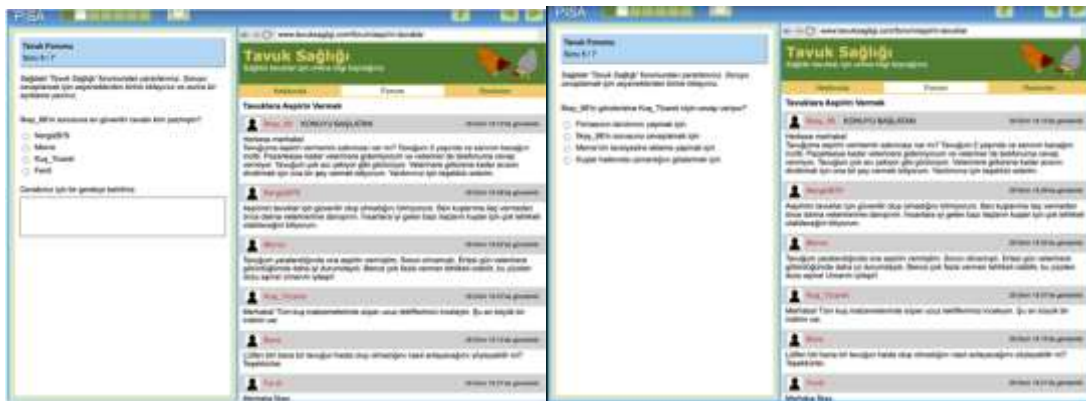

Görsel 6. Tek Hikâye Ünitesinden Seçilen Örnek Sorular

Görsel 6 incelendiğinde 4. soru kapsamında Alice isimli bir karakterin belirli önyargılardan hareketle yırtık giysiler giyen ve yabancı dilde konuşan birisine karşı olumsuz söylemlerde bulunduğu bir hikâyeye yer verilmiştir. Ardından Alice'in bu tepkisinin hangi varsayıma dayandığı ve neden yanlış olduğuyla ilgili yorumlamalar istenmiştir. Benzer şekilde 3. soru kapsamında da hangi seçeneğin medyanın belirli gruplara yönelik tek bir hikâye/kalıp yargı oluşturmaya örnek verilebileceği sorulmuştur. Bununla birlikte, ilgili ünitenin görselde yer almayan 1. sorusu incelendiğinde de ilgili soruda bir Amerikalının Nijeryalı oda arkadaşına beslediği önyargıların anlatıldığı bir hikâyeye yer verildiği görülmüştür. Bu önyargıların altında yatan sebepler ise ilgili sorunun odağını oluşturmıştır.

Eleştirel Düşünme/Sorgulama

2018 sosyal bilgiler öğretim programında (MEB, 2018) yer alan eleştirel düşünme ile 2024 programında yer alan sorgulama becerileri de (MEB, 2024) çeşitli PISA sorularıyla ilişkilendirilebilmektedir. Bu noktada PISA 2018 "Tavuk forumu" ünitesinden (PISA, 2018b) alınan örnek sorular çalışmanın devamında sunulmuştur.

Görsel 7. Tavuk Forumu Ünitesi Kapsamındaki Örnek Sorular

Görsel 7'deki sorular incelendiğinde kurgusal bir forum üzerinde yer alan mesajlar görülmektedir. İlgili forumda bir kullanıcı tavuk sağlığı ile ilgili bir soru sormuş ve farklı kullanıcılar ilgili soruya cevap vermiştir. Bu noktada, 6.

soruda öğrencilerden ilgili cevapları okumaları ve en güvenilir yanıtın hangi kullanıcı tarafından verildiğini gerekçeyle beraber açıklamaları istenmiştir. Diğer yandan, 5. soruda da “Kuş_ticareti” isimli kullanıcının mesaj göndermesinin altında yatan esas sebebin ne olabileceğinin sorulduğu görülmektedir.

Çevre Okuryazarlığı/Sürdürülebilirlik Okuryazarlığı

İncelemeler sürecinde çevre okuryazarlığı (MEB, 2018) ve sürdürülebilirlik okuryazarlığı (MEB, 2024) becerilerini içeren çeşitli PISA soruları belirlenmiştir. Bu noktada “Arıları kurtarın” (PISA, 2022i) ve “Yükselen deniz seviyeleri” (PISA, 2018c) ünitelerinden alınan örnek sorular çalışmanın devamında sunulmuştur.

Görsel 8. Arıları Kurtarın ve Yükselen Deniz Seviyeleri Ünitelerinden Alınan Örnek Sorular

Görsel 8 incelendiğinde “Arıları kurtarın” ünitesi kapsamında insanları arıların önemi konusunda daha bilinçli hale getirmek için yapılabileceklerle yönelik fikirler öne sürülmesinin istendiği görülmektedir. Benzer şekilde “Yükselen deniz seviyeleri” sorusunda da ilk olarak atmosferdeki yüksek karbondioksit seviyeleri sonucu artan küresel sıcaklıkların tüm dünyada deniz seviyelerinin yükselmesine neden olduğu belirtmiştir. Daha sonra ise konuya yönelik sorulara yer verilmiştir. Örneğin 5. soruda yükselen deniz seviyelerine uzun ya da kısa vadeli önlemler alınabileceği ifade edilmiş ve 5 farklı çözüm önerisi sunularak bunların kısa vadeli mi yoksa uzun vadeli bir önlem mi olacağının değerlendirilmesi istenmiştir.

Görsel Okuryazarlık

PISA 2022’de yer alan “İllüstrasyon başlıkları” ünitesi (PISA, 2022c) incelendiğinde ilgili soruların 2024 sosyal bilgiler öğretim programında yer alan “Görsel okuryazarlık” (MEB, 2024) ile ilişkili olduğu görülmektedir. İlgili sorular aşağıda sunulmuştur.

Görsel 9. İllüstrasyon Başlıkları Ünitesi Kapsamındaki Örnek Sorular

İlgili sorular incelendiğinde ilk soru kapsamında öğrencilerden ilgili görseli incelemeleri, daha sonra ise görsele uygun olduğunu düşündükleri bir başlık yazmaları istenildiği görülmektedir. Benzer şekilde ikinci soruda da bir görsele yer verilmiş ve öğrencilerden ilgili görseli inceleyerek görselle ilişkili olduğunu düşündükleri üç başlık yazmaları istenmiştir.

Coğrafi Sorgulama

PISA soruları incelendiğinde, 2024 sosyal bilgiler öğretim programında bir alan becerisi olarak yer alan coğrafi sorgulama (MEB, 2024) ile ilintili sorular barındıran iki üniteye rastlanılmıştır. “Nehri kurtarın” (PISA, 2022i) ve “Yamaç yüzeyi araştırması” (PISA, 2015c) isimli üniteler kapsamındaki örnek sorular çalışmanın devamında sunulmuştur.

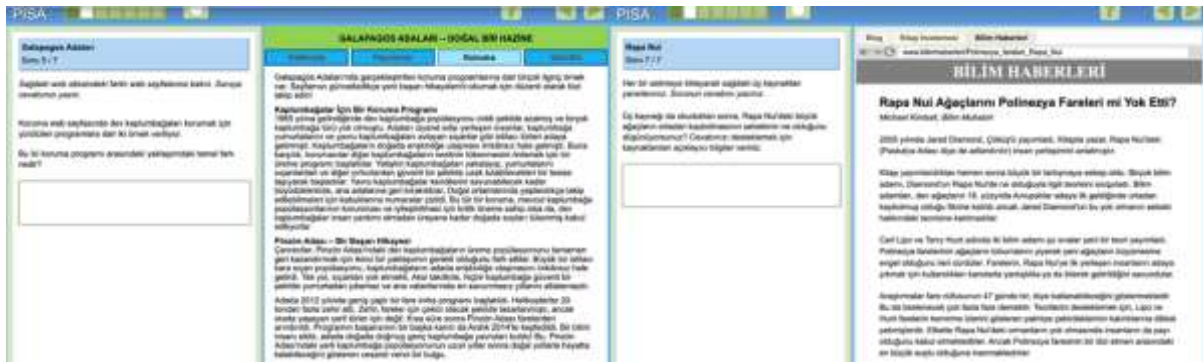
Görsel 10. Nehri Kurtar ve Yamaç Yüzeyi Araştırması Ünitelerinden Alınan Örnek Sorular

Görsel 10’da görüldüğü üzere “Nehri kurtarın” ünitesi kapsamında bir nehrin şehirden ayrıldığı noktada kurbağa sayısında azalma gözlemlendiği ve bunun çevre kirliliğinin yanında farklı sebeplerle oluşabileceği ifade edilmiştir. Bu noktada öğrencilerden kurbağaların yaşam alanında oluşan sorunun kaynağına yönelik bilimsel olarak geçerli ve test edilebilir iki sebep sunmaları istenmiştir. Diğer yandan “Yamaç yüzeyi araştırması” ünitesi soruları bir grup öğrencinin bir vadinin iki yamacındaki bitkilerde yoğunluk ve yeşillik gibi açılardan farklılık olduğunu

gözlemlemesi, yağış miktarı, toprak nemi ve güneş ışıması gibi faktörleri ölçmesiyle ilgilidir. Örneğin Görsel 10'da yer alan ünitenin ikinci soru kapsamında iki yamaç arası toprak nemi farklılığının sebebi sorulmaktadır.

Kaynağı Yorumlama/Çıkarım Yapma

İncelemeler sürecinde 2024 sosyal bilgiler öğretim programında bir alan becerisi olarak yer alan kaynağı yorumlama ile kavramsal bir beceri olan çıkarım yapmanın (MEB, 2024) birçok PISA sorusuyla doğrudan bağlantılı olduğu görülmüştür. Bu duruma örnek olan “Galapagos adaları” (PISA, 2018d) ve “Rapa Nui” (PISA, 2018e) ünitelerinden örnek sorular çalışmanın devamında sunulmuştur.

Görsel 11. Galapagos Adaları ve Rapa Nui Ünitelerinden Alınan Örnek Sorular

Görsel 11'de görüldüğü üzere “Galapagos adaları” ünitesi kurgusal bir web sitesinin farklı sayfalarında yer alan bilgiler üzerinden yorumlama ve çıkarım yapma gerektiren 7 sorudan oluşmaktadır. Örneğin görselde yer alan ilgili soruda kaplumbağaları korumak için yürütülen farklı programlardan bahsedilmiş ve öğrencilerden iki yaklaşım arasındaki farkı yorumlamaları istenmiştir. Benzer şekilde “Rapa Nui” ünitesi de Rapa Nui adasıyla ilgili farklı kaynaklardan hareketle sorulan 7 soru içermektedir. Gerek Görsel 1’de yer alan örnek soru gerekse diğer 6 soru incelendiğinde de soruların kaynak yorumlama ve çıkarım yapma becerileriyle ilişkili olduğu görülmüştür.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma son üç PISA döngüsünde yer alan soruların 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan beceriler etrafında incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırmanın bulguları, bu noktada önemli bir yakınlığa dikkat çekmiş ve PISA kapsamındaki pek çok sorunun söz konusu beceriler etrafında kurgulandığını göstermiştir. Örneğin 2015 PISA sınavı kapsamındaki “Xandar” ünitesi sorularının iş birliği ve iletişim becerileri, “Kuş göçü” ünitesinin ise harita okuryazarlığı/harita okuma becerisi ile ilişkili sorular içerdiği görülmüştür. Benzer şekilde PISA 2018 kapsamındaki “Tek bir hikâye” ünitesi sorularının kalıp yargı ve önyargıyı fark etme/sosyal farkındalık, “Yükselen deniz seviyeleri” ünitesinin çevre okuryazarlığı/ sürdürülebilirlik okuryazarlığı ile ilintili olduğu görülmüştür. Benzer şekilde 2022 PISA sorularının da programda yer alan becerilerle ilişkili olduğu, bu noktada soruların coğrafi sorgulama, görsel okuryazarlık, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, finansal okuryazarlık, yenilikçi düşünme ve fikir üretme gibi farklı beceriler etrafında hazırlandığı belirlenmiştir. Bütün

bunlar ise sosyal bilgilerin geliştirmeyi amaçladığı beceriler ile dolaylı yoldan PISA başarısına hizmet ettiğini düşündürmektedir.

Bununla birlikte PISA ve sosyal bilgiler arasındaki bağıntıyı teşvik eden en önemli unsurlardan birisinin PISA'nın müfredatlar arası bakışı teşvik eden Yenilikçi Alan Değerlendirmeleri uygulaması olduğu söylenebilir. Nitekim PISA her ne kadar matematik okuryazarlığı, fen okuryazarlığı ve okuma becerilerini ölçüyor olsa da ilgili uygulama kapsamında sosyal bilgilerle yakından ilintili temalar bu sınava dahil edilmektedir. Örneğin PISA 2012'de "Yaratıcı problem çözme", PISA 2015'de "İşbirliğine dayalı problem çözme", PISA 2018'de "Küresel yeterlik", PISA 2022'de "Yaratıcı düşünme", PISA 2025'de "Dijital dünyada öğrenme", PISA 2029 da ise "Medya ve yapay zekâ okuryazarlığı" yenilikçi alanlar olarak belirlenmiştir (OECD, 2025). Bu noktada özellikle 2025 ve 2029 PISA uygulamasında dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı becerileri ile ilintili çok sayıda sorunun olacağı öngörülebilir. Bu kapsamda 2018 sosyal bilgiler öğretim programı "Bilim, teknoloji ve toplum" (MEB,2018) öğrenme alanı ile 2024 programındaki "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" (MEB,2024) öğrenme alanlarının öğrencilerin teknolojiyle ilintili referans çerçevelerine olumlu yönde katkılar sunacağı söylenebilir. Bunun ise öğrencilerin söz konusu beceriler etrafında kurgulanan PISA sorularına yanıt verme kapasitelerine olumlu yansıtacağı düşünülebilir.

Diğer yandan, Türkiye'de yürütülen sosyal bilgiler eğitimi süreçleri incelendiğinde bilginin yanında beceri öğretiminin özellikle 2005 sosyal bilgiler öğretim programından itibaren oldukça önemli bir konu olarak öne çıktığı görülmektedir. Örneğin yaratıcı düşünme, problem çözme, karar verme, eleştirel düşünme, araştırmanın da dahil olduğu 15 temel beceri 2005 programına dahil edilmiş (MEB, 2005) ve 2018 programında bu becerilerin sayısı 27'ye çıkmıştır (MEB, 2018). 2024 yılında Türkiye yüzülyı maarif modeli kapsamında yenilenen sosyal bilgiler öğretim programında (MEB, 2024) ise beceri öğretimine atfedilen değer somut şekilde genişletilmiştir. Örneğin yeni programda beceriler kendi içerisinde alana özgü beceriler, kavramsal beceriler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ve okuryazarlık becerileri olmak üzere sınıflandırılmıştır. "Sosyal bilgiler Dersinin Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları" başlığı altında da programın değişen ve gelişen dünya koşullarından hareketle bireye toplumsal konularda ihtiyaç duyduğu becerilerin kazandırılması amacıyla geliştirildiği ifade edilmiş, öğrencilerin ihtiyaç duyabilecekleri bilgilerin öğretim programında uygun becerilerle bütünleştirilerek öğrenme çıktısı olarak sunulduğu belirtilmiştir. Tüm bunlar ise Türkiye'de uygulanan sosyal bilgiler öğretim programlarının sağladığı bilgi ve PISA-ilintili beceriler ile öğrencilerin entelektüel kapasitelerine olumlu yönde etki yaptığını ve dolaylı yoldan PISA başarısına hizmet ettiğini düşündürmektedir. Örneğin, bulgularda da yer alan "Ormanlık alan" (PISA, 2022e) ünitesinde öğrencilerden bir tabloyu yorumlayarak sorulara yanıt vermeleri istenmektedir. Ancak sorularda geçen sütun, satır gibi kavramları bilmeyen ve bir tabloyu okumaya aşinalığı olmayan bir öğrencinin ilgili soruları çözmede sorunlar yaşayacağı söylenebilir. Sosyal bilgilerin erken dönemlerden itibaren "Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama" gibi becerilerle ilişkilendirilen kazanımlarının ise öğrencilere bu anlamda önemli bir farkındalık sunacağı düşünülebilir.

Söz konusu yakınlığa karşın alanyazında sosyal bilgiler ve PISA arasındaki ilişkiye işaret eden herhangi bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. Nitekim PISA kapsamında gerçekleştirilen çalışmaların genel olarak matematik, fen ya da dil eğitimi gibi alanlara yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin Fen eğitimi alanında gerçekleştirilen çalışmalardan birisinde Ünal (2019) fen bilimleri öğretmenlerine “PISA kültürü oluşturma” kursu sunmuş ve öğretmenlerin kazandıkları bilgi ve becerileri değerlendirmiştir. Kömürcü ve Türkoğlu (2022) ise fen bilimleri ders kitaplarında yer alan soruları PISA’da tanımlanan fen okuryazarlığı yeterlik düzeyleri açısından incelemiştir. Farklı bir çalışmada Çetinkaya ve Selçuk (2025) 2022 PISA sınavında fen okuryazarlığında birinci olan Singapur’da yürütülen Fen Eğitimi süreçlerini incelerken Anıl (2009) Türkiye’deki öğrencilerin PISA fen bilimleri başarılarını etkileyen faktörleri araştırmıştır. Türkçe eğitimi alanında gerçekleştirilen çalışmalardan birisinde Amanvermez İncirkuş (2025) ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarını PISA okuma okuryazarlığı değerlendirme çerçevesi kapsamında incelerken Karabulut (2017) MEB tarafından yayınlanan örnek PISA sorularını Türkçe dersi öğretim programındaki okuma-anlama kazanımları etrafında incelemiştir. Tuzlukaya (2017) ise 8. sınıf Türkçe dersi merkezî sınav sorularını PISA okuma becerileri yeterlilikleri açısından analiz etmiştir. Bununla beraber liselere geçiş sınavında (LGS) yer alan Türkçe sorularının PISA okuma becerileri yeterlilik düzeylerine göre incelendiği çalışma örneklerine de rastlanılmaktadır (Calp & Kalkan, 2022; Suna & Benzer, 2023). Konuyu matematik eğitimi açısından ele alan Altun ve Akkaya (2014) matematik öğretmenlerinin PISA matematik soruları ve Türkiye’deki öğrencilerin düşük başarı düzeyleri üzerine görüşlerini araştırırken Kabael ve Barak (2016) matematik öğretmeni adaylarının matematik okuryazarlık becerilerini PISA soruları üzerinden incelemiştir. Ayrıca matematik ders kitapları PISA yeterlilik düzeylerine göre çeşitli araştırmacılarca incelenmiştir (Karataş vd., 2021; Sarıkaya & Yenilmez, 2023). Tüm bu çalışmalar ise yerli alanyazında PISA ile ilişkili gelişmiş bir literatürün varlığına işaret etmektedir. Buna karşın sosyal bilgiler ve PISA arası ilişkiye yönelik herhangi bir alanyazına rastlanılmamasının ise PISA ve sosyal bilgilerin birbirlerinden oldukça uzak iki kavram olduğuna yönelik düşünceden kaynaklandığı düşünülebilir.

ÖNERİLER

Çalışma sonuçlarına dayanarak çeşitli öneriler sunulabilir. Bu öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- OECD’nin müfredatlar arası bakışı teşvik eden yenilikçi alan uygulamaları kapsamındaki temaları yıllar öncesinden duyurduğu göz önünde bulundurulduğunda sosyal bilgilerin zengin içeriğini öğrencileri bu alanlara hazırlama noktasında kullanması önerilebilir. Örneğin PISA 2025’te “Dijital dünyada öğrenme”, PISA 2029 da ise “Medya ve yapay zekâ okuryazarlığı” temaları yenilikçi alanlar olarak belirlenmiştir. Bu noktada, sosyal bilgilerin teknolojiyle ilintili öğrenme alanlarına medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık gibi becerilerin geliştirilmesine hizmet eden kazanımlar/öğrenme çıktıları eklenebilir.
- Öğrencileri 2029’daki PISA’nın “Medya ve yapay zekâ okuryazarlığı” alanına hazırlamak üzere 2024 sosyal bilgiler programının “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanında güncellemeler yapılabilir. Bu noktada EBA destekli interaktif PISA tipi sorular geliştirilebilir ve ders kitaplarına karekod entegre benzer tipte sorular eklenebilir.

- Öğretmenlere de söz konusu sürece rehberlik etmeleri yönünde eğitimler verilebilir.
- Sosyal bilgilerin öğrencilere uluslararası perspektifler kazandırma rolü göz önünde bulundurulduğunda ise farklı öğrenme alanlarına PISA ile ilgili farkındalık sağlayan içerikler eklenebilir.
- Sosyal bilgiler ve PISA arasında somut bir bağlantının olmadığına yönelik var olan kanının giderilmesi amacıyla PISA ve sosyal bilgiler arası ilişkiye dair farklı bakış açıları sağlayan daha fazla sayıda çalışmanın yapılması tavsiye edilebilir.

KAYNAKÇA

- Altun, M., & Akkaya, R. (2014). Mathematics teachers' comments on PISA math questions and our country's students' low achievement levels. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1), 19-34.
- Amanvermez İncirkuş, F. (2025). Türkçe ders kitaplarının PISA okuma okuryazarlığı değerlendirme çerçevesine göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 14(1), 172-191. <https://doi.org/10.7884/teke.1553009>
- Anıl, D. (2009). Uluslararası Öğrenci Başarılarını Değerlendirme Programı (PISA)'nda Türkiye'deki öğrencilerin fen bilimleri başarılarını etkileyen faktörler. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 87-100.
- Banks, J.A., & Clegg, A.A. (1985). *Teaching strategies for the social studies. Inquiry, valuing, and decision-making*. Longman.
- Baroutsis, A., & Lingard, B. (2017). Counting and comparing school performance: an analysis of media coverage of PISA in Australia, 2000-2014. *Journal of Education Policy*, 32(4), 432-449.
- Boran Yılmaz, R., Erden, G., Sarıca, B., Yılmaz, Ö., Berat, G., & Akın, M. (2019). PISA'da başarılı ülkelerin öğretmen yetiştirme ve atama sistemleri. *APJEC - Academic Platform Journal of Education and Change*, 2(2), 217-236.
- Calp, M., & Kalkan, M. (2022). Liselere geçiş sınavı Türkçe sorularının PISA okuma becerileri yeterlilik düzeyleriyle uyumluluk durumu. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(4), 880-901. <https://doi.org/10.16916/aded.1151295>
- Çetinkaya, M., & Varol Selçuk, Z. (2025). 2022 PISA sınavında fen okuryazarlığı alanında zirveye yükselen Singapur'da fen eğitiminin yeri ve önemi. *Journal of Computer and Education Research*, 13(25), 454-472. <https://doi.org/10.18009/jcer.1600316>
- Eraslan, A. (2009). Finlandiya'nın PISA'daki başarısının nedenleri: Türkiye için alınacak dersler. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3(2), 238-248.
- Kabael, T., & Ata Baran, A. (2019). Ortaokul matematik öğretmeni adaylarının matematik okuryazarlığı performanslarının ve matematik okuryazarlığına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 4(2), 51-67.
- Karabulut, A. (2017). meb'in yayınlamış olduğu örnek PISA sorularının 2015 Türkçe öğretim programı okuma anlama kazanımları çerçevesinde analizi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 3(3), 166-174.
- Karataş, Z., Akıncı, M., & Karataş, İ. (2021). Ortaöğretim matematik 11. sınıf temel düzey ders kitaplarının PISA matematik yeterlik düzeylerine göre incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(4), 1721-1741. <https://doi.org/10.30703/cije.907833>

- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Kömürcü, A. S., & Yenilmez Türkoğlu, A. (2022). Fen bilimleri ders kitaplarındaki soruların PISA’da tanımlanan fen okuryazarlığı yeterlik düzeylerine göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 1001-1025. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2022..-1004141>
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2005). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018). *Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2023a). *PISA 2022 Türkiye raporu*. https://pisa.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_03/21120745_26152640_pisa2022_rapor.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEBb) (2023) Pısa nedir? <https://pisa.meb.gov.tr/www/pisa-nedir/icerik/4>
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEBb) (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı. (4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2019). *PISA 2018 Results (Volume I) What students know and can do*. OECD.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2021). *Knowledge and skills for life first results from PISA 2000*. OECD.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2023). *PISA 2022 results the state of learning and equity in education publication volume I*. OECD.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2024). *PISA Innovative Domain Assessments, by cycle/year*. <https://www.oecd.org/en/about/projects/pisa-rdi-programme.html>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2015a) *Xandar*. <https://pisa2015-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=CPS&unit=C100-Xandar&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2015b). *Bird migration*. <https://pisa2015-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=SCI&unit=S656-BirdMigration&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2015c). *Slope-Face investigation*. <https://pisa2015-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=SCI&unit=S637-SlopeFaceInvestigation&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2018a) *A single story*. <https://pisa2018-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=GLC&unit=G123-ASingleStory&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2018b) *Chicken forum*. <https://pisa2018-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=REA&unit=R548-ChickenForum&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2018c). *Rising sea levels*. <https://pisa2018-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=GLC&unit=G122-RisingSeaLevels&lang=eng-ZZZ>

- Programme for International Student Assessment (PISA) (2018d). The galapagos islands. <https://pisa2018-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=REA&unit=R571-Galapagos&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2018e). Rapa Nui. <https://pisa2018-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=REA&unit=R551-RapaNui&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022a). *Space comic*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=CRT&unit=T240-SpaceComic&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022b). *Robot story*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=CRT&unit=T570-RobotStory&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022c). *Illustration titles*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=CRT&unit=T300-IllustrationTitles&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022d). *Library accessibility*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=CRT&unit=T500-WheelchairAccessibleLibrary&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022e). *Forested area*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&unit=MAT/MA161-ForestedAreas&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022f). *DVD sales*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&unit=MAT/MA106-DVDSales&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022g) *Selling online*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=FNL&unit=F403-SellingOnline&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022h) *New bike*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=FNL&unit=F082-NewBike&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022i) *Save the bees*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=CRT&unit=T400-SaveTheBees&lang=eng-ZZZ>
- Programme for International Student Assessment (PISA) (2022i) *Save the river*. <https://pisa2022-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=CRT&unit=T690-SaveTheRiver&lang=eng-ZZZ>
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Sarıkaya, B. K., & Yenilmez, K. (2023). Ortaokul matematik uygulamaları ders kitaplarının PISA yeterlik düzeyleri açısından incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 8(1), 25-45.
- Schleicher, A. (2023). *PISA 2022, insights and interpretations*. OECD
- Seefeldt, C. (1997). *Social studies for the preschool-primary child*. Prentice Hall.
- Sunal, C.S., & Haas, M.E. (1993). *Social studies and the elementary/middle school student*. Holt, Rinehart and Winston.
- Turner, R., & Adams, R.J. (2007). The programme for international student assessment: An overview. *Journal of Applied Measurement*, 8(3), 237-248.

- Tuzlukaya, S. (2019). 8. sınıf Türkçe dersi merkezî sınav sorularının PISA Okuma becerileri yeterlilikleri açısından incelenmesi. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 5(1), 92-100. <https://doi.org/10.34137/jilses.505073>
- Ünal, M. (2019). *PISA sınavlarının özelliklerinin fen bilimleri öğretmenlerinin hazırlamış oldukları sınav soruları ile karşılaştırılması: PISA kültürünü yaygınlaştırma model önerisi*. (Yüksek lisans tezi) Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bursa
- Van Grieken R., Tena, J.D., Pires, L., Sanz, I., Avendaño-Miranda, L.L. (2024). The importance of test order in external and standardized test results: The case of PISA 2018. *PLoS ONE* 19(9), e0309980. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0309980>
- Woolever, R., & Scott, K.P. (1987). *Active learning in social studies. Promoting cognitive and social growth*. Scott, Foresman/Little, Brown College Division
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yıldırım Suna, Z., & Benzer, A. (2023). 2022 LGS Türkçe sorularının PISA okuma becerileri yeterlilik düzeyleri açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(4), 1738-1754. <https://doi.org/10.7884/teke.1286561>
- Yavuz, Y., & Çakır, P. (2022). PISA’da başarılı olan ülkeler ile Türkiye’de okul yöneticilerini seçme, atama ve yetiştirme süreci. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 53, 427-447. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1067990>
- Yonca, Z.D. (2018). Finlandiya’nın PISA başarısına etki eden faktörler ve Türkiye açısından karşılaştırılması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14, 136-146.
- Zhao, Y. (2020). Two decades of havoc: A synthesis of criticism against PISA. *Journal of Educational Change*, 21, 245-266. <https://doi.org/10.1007/s10833-019-09367-x>

Etik Metni: Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir. Bununla birlikte, bu çalışma etik kurul onayı gerektirmeyen bir çalışmadır.

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: 1. yazarın katkı oranı %50’dir. 2. yazarın katkı oranı %50’dir.

KATKI ORANI	KATKIDA BULUNAN YAZAR(LAR)
Fikir ve Kavramsal Örgü	Okan Yetişensoy, Abdulkadir Okcu
Literatür Tarama	Okan Yetişensoy, Abdulkadir Okcu
Yöntem	Okan Yetişensoy, Abdulkadir Okcu
Veri Toplama	Okan Yetişensoy, Abdulkadir Okcu
Verilerin Analizi	Okan Yetişensoy, Abdulkadir Okcu
Bulgular	Okan Yetişensoy, Abdulkadir Okcu
Tartışma ve Yorum	Okan Yetişensoy, Abdulkadir Okcu

Finansal Destek: Bu çalışma kapsamında herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Makale ile ilgili tüm veriler makalenin içinde yer almaktadır.

Çıkar Çatışması: Çalışma kapsamında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu eser CC BY (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr>) ile lisanslanmıştır.

Sorumluluk Reddi/Yayıncı Notu: Tüm yayınlarda yer alan ifade, görüş ve veriler yazar(lar) ve katkıda bulunan(lar)ın görüşleridir. IJOEEC ve/veya editör(ler), içerikte belirtilen herhangi bir fikir, yöntem, talimat veya üründen kaynaklanan kişiler veya mülke yönelik zararlardan ve ihlallerden sorumlu değildir.